

УДК 635.31:631.15

М. О. ОНИЩЕНКО, молодший науковий співробітник
Інститут картоплярства НААН

РИНОК КАРТОПЛІ В УКРАЇНІ

Подано результати досліджень за 2007–2009 рр. щодо вивчення ринку картоплі в Україні, проведено аналіз попиту, пропозиції та цін на картоплю. Проаналізовано виробництво та реалізацію картоплі, виявлено основні фактори, що впливають на цінові коливання на даний вид продукції та канали реалізації картоплі сільськогосподарськими підприємствами.

Ключові слова: картопля, ринок, ціна, реалізація, попит, пропозиція

Актуальність. Формування ефективного ринку картоплі неможливе без підвищення конкурентоспроможності галузі картоплярства в цілому. Для цього необхідно розв'язати наступні проблеми: запровадження у виробництво нових сортів та вдосконалення системи насінництва; впровадження високоефективної технології вирощування картоплі з використанням нової техніки; об'єднання фінансових, наукових, виробничих, матеріальних ресурсів України, концентрація картоплярства в найбільш сприятливих природно-кліматичних, ґрунтових та соціально-економічних зонах. Крім того, розширити організацію оптових ринків, насичити ринок картоплі та вдосконалити інфраструктуру, матеріально-технічне, наукове та інформаційне забезпечення. Це створить передумови для формування прозорого ринку, розвитку конкуренції й ефективної реалізації продукції за найбільш вигідними для виробників маркетинговими каналами, по обґрунтованих цінах.

Мета досліджень – провести аналіз ринкової ситуації з реалізації картоплі, вивчити попит і пропозицію на ринку картоплі та зміни цін на продукцію за 2007–2009 рр.

© М.О. Онищенко, 2011

Картоплярство. 2011. Вип. 40

Методика досліджень. Дослідження виконували на основі використання статистичних даних Державного комітету статистики за період з 2007 по 2009 р. При цьому використовували такі методи, як аналіз, синтез та історико-логічні підходи.

Результати досліджень. Проведені дослідження за період 2007–2009 рр. показали (табл. 1), що в Україні виробництво картоплі було в межах 19102–19666 тис.т. Частка господарств населення у валовому зборі становить понад 98%. За 3 роки площі під картоплею зменшились на 3% і в 2009 р. становили 1412 тис. га.

Таблиця 1. Розвиток картоплярства України за категоріями господарств

Показники	2007 р.	2008 р.	2009 р.
<i>Площа посіву, тис. га</i>			
Усі категорії господарств	1453	1409	1412
Господарства населення	1432	1386	1386
Сільгоспідприємства	21	23	26
З них селянські (фермерські)	7,2	7,5	8,2
<i>Валовий збір, тис. т</i>			
Усі категорії господарств	19102	19545	19666
Господарства населення	18713	19108	19148
Сільгоспідприємства	389	437	518
З них селянські (фермерські)	117	136	133
<i>Урожайність, т/га</i>			
Усі категорії господарств	13,1	13,9	13,9
Господарства населення	13,1	13,8	13,8
Сільгоспідприємства	17,9	18,7	19,9
З них селянські (фермерські)	16,3	18,0	16,2

Відмічено позитивну тенденцію розвитку великотоварного виробництва. У 2009 р. сільськогосподарськими підприємствами було вироблено 517 тис. т проти 389 у 2007 р.

Валовий збір у господарствах населення також зріс на 435 тис. т і становив у 2009 р. 19148 тис. т. Варто відмітити, що в сільськогосподарських підприємствах темпи зростання урожайності сягали 2 т/га проти 0,8 у господарствах населення у зв'язку із застосуванням інтенсивних технологій.

За досліджуваний період відбулися зміни частки валового виробництва картоплі в окремих регіонах (табл. 2).

Таблиця 2. Валовий збір картоплі (у господарствах усіх категорій, тис. т)

Області	2007 р.	2008 р.	2009 р.	Середнє за три роки	2009 р. у % до 2007 р.
Україна, всього	19102	19545	19666	19438	103
У т.ч. по областях:					
АР Крим	187	350	401	313	214
Вінницька	1140	1549	1558	1416	136
Волинська	900	937	966	934	107
Дніпропетровська	379	570	450	466	119
Донецька	621	623	552	599	89
Житомирська	1039	1060	1100	1066	106
Закарпатська	589	576	611	592	104
Запорізька	118	306	200	208	170
Івано-Франківська	775	551	819	715	106
Київська	1390	1478	1360	1409	98
Кіровоградська	299	483	426	403	143
Луганська	509	534	419	487	82
Львівська	1522	1371	1504	1466	99
Миколаївська	105	180	168	151	160
Одеська	110	201	184	165	167
Полтавська	892	910	902	901	101
Рівненська	1055	1011	1022	1029	97
Сумська	1049	897	987	978	94
Тернопільська	894	788	916	866	103
Харківська	1145	854	717	905	63
Херсонська	209	248	245	234	117
Хмельницька	1433	1262	1284	1326	90
Черкаська	621	838	831	763	134
Чернівецька	511	461	509	494	99
Чернігівська	1610	1507	1535	1551	95

За досліджуваний період найбільше картоплі зібрали у Вінницькій (1416 тис. т), Чернігівській (1551), Львівській (1466), Київській (1409) та Хмельницькій (1326 тис. т) областях. Найменшу частку становить Миколаївська область, де було вироблено 151 тис. т, Одеська – 165, Запорізька – 208 та Херсонська – 234. Найбільше нарощення виробництва спостерігалось в АР Крим – 214%, Запорізькій – 169 та Одеській – 167% областях.

Суттєве зниження в регіонах за 3 роки спостерігається в Харківській області — на 62,6%, Луганській — 82,3, Донецькій — 88,9. У зв'язку зі скороченням виробництва у вищезгаданих областях відчувалося зниження пропозиції на ринку.

За останні роки спостерігається зменшення імпорту картоплі в Україні від 6459 т у 2007 р. до 5627 т у 2009 р.

Попит на продукцію картоплярства формується під впливом демографічних і вартісних чинників. Річне споживання картоплі в Україні на душу населення стабільне і знаходиться на рівні 130–135 кг при раціональній нормі 124 кг. На харчування в нашій країні використовується не більше 35% валового збору, у світі цей показник становить 50%, а в європейських країнах — 75.

Загалом ринку сільськогосподарської продукції притаманна досконала конкуренція, що характеризується великою кількістю товаровиробників і можливістю вільного входу і виходу на ринок. Ринок картоплі має певні особливості в останньому аспекті: вхід та вихід досить капіталомісткий (існує потреба в специфічних технічних засобах та наявності великої кількості робочої сили). Відповідно до цього зростання пропозиції, яку формують сільськогосподарські підприємства, за досліджувані роки становила близько 129 тис. т.

Формування ринку картоплі визначається обсягом реалізованого на ньому товару як у натуральному, так і вартісному виразах. Реалізація картоплі залежить від частки міського населення в загальній структурі та природно-кліматичних умов.

Кількість реалізованої продукції сільськогосподарськими підприємствами з кожним роком зростає. За статистичними даними (табл. 3) цей показник підвищився на 74,8%, порівнюючи 2009 р. з 2007-м. Найбільші обсяги реалізованої продукції за три роки припадають на Київську — 40987 т, Чернігівську — 40075, Тернопільську — 31388 та Львівську — 29407 області, найменше продукції було продано в Кіровоградській — 280, Запорізькій — 424, Івано-Франківській — 475 та Луганській — 492 областях. За даний період суттєві коливання були в Дніпропетровській області, реалізовано на 487% більше, у

Львівській — на 317 та Одеській — на 249. Рекордного значення даний показник досяг у Черкаській області, де зростання продажу було на рівні 832%. Знизились обсяги продажу у Чернівецькій (на 54%), Івано-Франківській (на 42%), Харківській (на 32%), Закарпатській (на 27%), Миколаївській (на 18%), Хмельницькій (на 13%) та Волинській (на 2%) областях.

Таблиця 3. Реалізація картоплі, т

Області	2007 р.	2008 р.	2009 р.	Середнє за три роки	2009 р. у % до 2007 р.
Україна	175216	257042	306283	246180	174,8
АР Крим	965	1138	1378	1160	142,8
Вінницька	1004	1554	2240	1599	223,1
Волинська	3325	3262	3251	3279	97,8
Дніпропетровська	5605	25607	27308	19507	487,2
Донецька	8257	11865	11137	10420	134,9
Житомирська	19259	21897	28233	23130	146,6
Закарпатська	5759	5811	4178	5249	72,5
Запорізька	378	374	521	424	137,8
Івано-Франківська	657	388	380	475	57,8
Київська	35282	42479	45201	40987	128,1
Кіровоградська	142	399	299	280	210,6
Луганська	194	900	381	492	196,4
Львівська	12817	34786	40617	29407	316,9
Миколаївська	2247	2004	1852	2034	82,4
Одеська	2868	5199	7152	5073	249,4
Полтавська	1126	1280	2475	1627	219,8
Рівненська	1813	3417	2240	2490	123,6
Сумська	2345	2708	3086	2713	131,6
Тернопільська	26783	19096	48285	31388	180,3
Харківська	1092	1279	742	1038	67,9
Херсонська	5551	11386	13121	10019	236,4
Хмельницька	5102	5974	4458	5178	87,4
Черкаська	608	8711	5057	4792	831,7
Чернівецька	1049	586	486	707	46,3
Чернігівська	31052	42634	46538	40075	149,9

Цінова ситуація на ринку формується залежно від попиту й пропозиції, витрат на виробництво і реалізацію, ринкових зборів тощо. Тому спостерігається суттєва варіація в цінах залежно від зонального розміщення (табл. 4). У 2009 р. ціна становила 1298,6 грн /т проти 1031,6 грн /т у 2007 р., що на 125,9% більше.

Таблиця 4. Середні ціни на реалізацію картоплі в Україні, грн /т

Області	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2009 р. у % до 2007 р.
Україна	1031,6	1154,3	1298,6	125,9
АР Крим	1488,6	1627,0	1692,9	113,7
Вінницька	1177,17	1180,7	1319,7	112,1
Волинська	923,7	1172,2	1562,4	169,1
Дніпропетровська	1111,2	1294,6	1827,0	164,4
Донецька	1483,4	1652,5	1910,9	128,8
Житомирська	935,6	1143,3	1306,4	140,0
Закарпатська	1353,5	1243,9	1531,9	113,2
Запорізька	1253,3	1446,3	1592,5	127,1
Івано-Франківська	1210,7	1504,9	1661,1	137,2
Київська	847,3	1015,9	1185,2	139,9
Кіровоградська	1160,3	1313,5	1702,3	146,7
Луганська	1232,7	956,6	677,4	55,0
Львівська	995,5	900,9	1054,8	106,0
Миколаївська	1728,0	1671,0	1676,5	97,0
Одеська	1679,4	1482,9	1874,3	111,6
Полтавська	951,1	1160,3	1448,1	152,3
Рівненська	1151,7	1322,2	1577,8	140,0
Сумська	857,2	1018,6	1507,1	175,8
Тернопільська	1000,8	1162,0	1105,9	110,5
Харківська	1177,5	1522,5	1476,0	125,3
Херсонська	1800,5	1712,3	1495,1	83,0
Хмельницька	823,0	1112,0	1100,6	133,7
Черкаська	955,9	1094,5	1169,9	122,4
Чернівецька	1317,5	1702,5	2015,8	153,0
Чернігівська	917,9	1036,3	1151,4	125,4

Найвищі ціни у 2009 р. було зафіксовано в Чернівецькій області — 2015,8 грн за 1 т, що на 717,2 грн вище за середньо-

український показник, у Донецькій області – 1910,9 грн /т, Одеській – 1874,3, Дніпропетровській – 1827 грн /т. Найнижчі ціни на картоплю були в Луганській області – 677,4 грн/т, що на 621,2 менше за середню ціну в Україні, Львівській – на 243,8, Хмельницькій – на 198 грн /т.

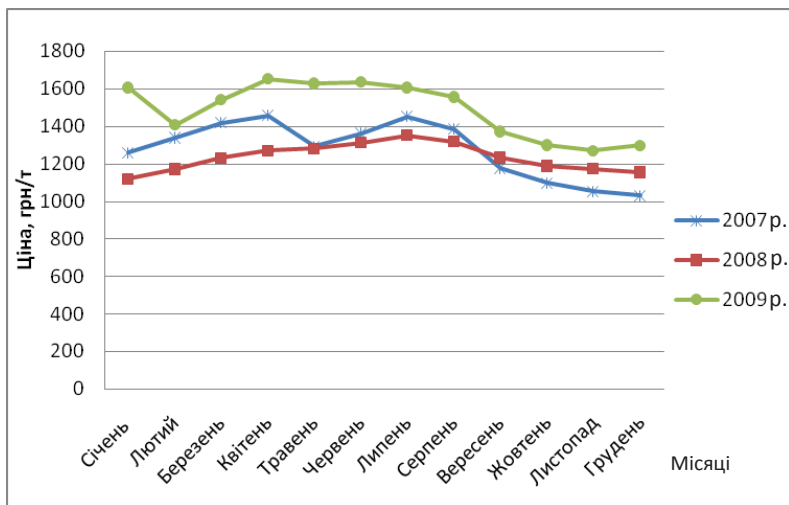
Зниження цін у порівнянні 2009 р. до 2007 р. було зафіксовано в Луганській області на 55%, Херсонській – на 83, Миколаївській – на 97%. Найбільше ціни піднялися у Волинській області – на 169,1%, Дніпропетровській – на 164,4, Чернівецькій – на 153, Полтавській – на 152,3, Кіровоградській – на 146,7, Житомирській і Рівненській – на 140, Київській – на 139,9, Івано-Франківській – на 137,2%. Незначне коливання цін у Львівській області – 106%, Одеській – 111,6, Тернопільській – 110,5, Вінницькій – 112,1, Закарпатській – 113,2, АР Крим – 113,7%. В інших областях рівень зростання цін майже однаковий із середнім рівнем по Україні.

Реалізація картоплі має сезонну закономірність. Найбільша кількість продукції реалізується у вересні–листопаді, після закінчення збиральних робіт відбувається масова реалізація картоплевиробниками, які не мають змоги зберігати вирощений урожай, а споживачі роблять запаси продовольчої картоплі. Як наслідок, коливання в ціні мають циклічний характер (рисунок).

Період з вересня по грудень характеризується зниженням цін, з січня картопля починає дорожчати, й дана ситуація продовжується до серпня.

Сільськогосподарські підприємства реалізують картоплю по таких каналах (табл. 5).

Заготівельним організаціям продаж з кожним роком знижується й становить у 2009 р. 7% проти 13 у 2007 р. На ринку було реалізовано 12% продукції, населенню – 1%, лівова частка припадає на інші канали (80%), що свідчить про стійкість ринку загалом.

Динаміка цін на картоплю в Україні

Таблиця 5. Частка основних каналів реалізації картоплі сільськогосподарськими підприємствами, %

Показники	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Реалізовано всього, тис. т	175	257	306,3
У тому числі:			
заготівельним організаціям та переробним підприємствам	13	11	7
організаціям споживчої кооперації на ринку	-	-	-
населенню (включаючи систему громадського харчування та в рахунок оплати праці)	13	15	12
за бартерними угодами	2	2	1
видано пайовикам	-	-	-
по інших каналах	1	-	-
	71	72	80

Експортують картоплю в основному в країни СНД — 98–99%, і в 2009 р. експорт становив 3533 т, що на 25% вище, ніж у 2007р.

Висновки. Кількість виробленої продукції за 2007–2009 рр. зросла на 3%, а частка сільськогосподарських підприємств – на 2%, реалізація картоплі даними господарствами за досліджуваний період підвищилась на 131 тис. т, що відповідає 75%. Ціни на продукцію підвищились на 26% й становили у 2009 р. 1298,6 грн за 1 т. Переважно даний вид продукції продається на стихійних ринках, що ускладнює проведення більш детального аналізу.

Для подолання негативних тенденцій у розвитку ринку картоплі та картоплепродуктів потрібно створити сприятливі умови для реалізації картоплі, формування цивілізованих ринків сільськогосподарської продукції, відповідної ринкової інфраструктури, створення оптових продовольчих ринків, а також формування кооперативів товаровиробників та інших підприємницьких структур усіх форм власності з виробництва, заготівлі, переробки і реалізації картоплі та надання різних послуг.

Перспективи подальших досліджень полягають у продовженні вивчення ситуації на ринку, аналізі виробництва та реалізації картоплі, обґрунтуванні цінових змін.

1. *Бондарчук, А.А.* Наукові основи насінництва картоплі в Україні: монографія / А. А. Бондарчук. – Біла Церква, 2010. – 400 с.

2. *Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду в регіонах України у 2007 р.:* стат. бюл. /Держкомстат України. – К., 2008. – С. 48, 98–99.

3. *Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду в регіонах України у 2008 р.:* стат. бюл. /Держкомстат України. – К., 2009. – С. 46, 97–98.

4. *Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду в регіонах України у 2009 р.:* стат. бюл. /Держкомстат України. – К., 2010. – С. 48, 98–99.

5. *Кучеренко, Т.* Каким быть рынку картофеля в Украине? / Т. Кучеренко // Овощеводство. – 2011. – № 5. – С. 70–74.

6. *Лавров, Р.В.* Світовий та вітчизняний досвід формування ринку картоплі / Р. В. Лавров // Економіка АПК. – 2008. – № 7. – С. 146–152.

7. *Основні економічні показники виробництва продукції сільськогосподарства в сільськогосподарських підприємствах за 2008 рік*: стат. бюл. /Держкомстат України. – К., 2009. – С. 32.

8. *Поточна кон'юнктура і прогноз ринків сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні* / ННЦ «Ін-т аграр. економіки» УААН. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2004. – Вип. 15. – 198 с.

9. *Реалізація продукції сільськогосподарськими підприємствами у 2008 р.* : стат. бюл. /Держкомстат України. – К., 2009. – С. 45–46.

10. *Реалізація продукції сільськогосподарськими підприємствами у 2009 р.* : стат. бюл. /Держкомстат України. – К., 2010. – С. 45–46.

11. *Супрун, О. М.* Балансування попиту-пропозиції як механізм регулювання аграрного ринку / О. М. Супрун // Економіка АПК. – 2010. – № 11. – С. 59–66.

12. *Федуняк, І.О.* Формування місцевого ринку картоплі в умовах продовольчої безпеки / І. О. Федуняк // Наук. вісн. НУБІП. – К., 2009. – Вип. 141. – С. 366–371.

13. *Шпикуляк, О. Г.* Проблеми розвитку та регулювання аграрного ринку / О. Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2009. – № 7. – С. 120–127.